

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

SOLIDARITĀTES UN BEZNOSACĪJUMA PAMATIENĀKUMA IZMANTOŠANAS IESPĒJAS NABADZĪBAS UN SABIEDRĪBAS NOSLĀŅOŠANĀS PROBLĒMU MAZINĀŠANAI

**OPPORTUNITIES FOR SOLIDARITY AND UNCONDITIONAL BASIC INCOME REDUCING POVERTY AND
SOCIAL EXCLUSION**

JURIS DZELME, GINTA TORA, BIRUTA SLOKA, ILZE BULIGINA

**LU 79. STARPTAUTISKĀ ZINĀTNISKĀ KONFERENCE
UZŅĒMĒJDARBĪBAS UN VADĪBAS DAŽĀDI ASPEKTI
LU BIZNESA, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTE, 19.02.2021.**

Nabadzības un sabiedrības noslāņošanās problēmu aktualitāte

Tehnoloģiju attīstība samazina vai likvidē daudzu profesiju pieprasījumu darba tirgū un palielina strukturālo bezdarbu, tāpēc Eiropas Komisijas dokumenti aicina visas ES valstis risināt ar digitalizācijas un mākslīgā intelekta (MI) izmantošanu saistītos jaunus juridiskos un sociālos uzdevumus («Baltā grāmata par mākslīgo intelektu» un «Ziņojums par mākslīgo intelektu, lietu internetu un robotiku drošuma un atbildības aspektā»). Divi nozīmīgākie savstarpēji saistīti uzdevumu virzieni ir:

- 1) **izglītības sistēmas uzdevums likvidēt "digitālo plaisu"** un nodrošināt attieksmju maiņu, jaunu prasmju un zināšanu apgūšanu jauno tehnoloģiju izmantošanai, **dot iespēju īstenot kvalifikācijas paaugstināšanu vai maiņu**
- 2) **sociālās nodrošināšanas sistēmas uzdevums palīdzēt visiem īslaicīgās vai ilglaicīgās grūtībās nonākušajiem atrisināt veselības, kultūras, cilvēka cienīgas dzīves prasību apmierināšanas problēmas, palielināt sociālo drošumspēju**

Beznosacījumu pamatienākumu (BPI) definīcija

BPI nodrošina ikvienas personas materiālo eksistenci un iespēju piedalīties sabiedrības dzīvē un atbilst 4 kritērijiem :

- 1) BPI ir vispārēji:** tos izmaksā visiem - ikvienai personai neatkarīgi no vecuma, izcelsmes, pilsonības, dzīvesvietas, profesijas u.c., neveicot ienākumu pārbaudi un nepiemērojot ienākumu, uzkrājumu, nekustamā īpašuma ierobežojumus
- 2) BPI ir individuāli:** tos izmaksā katram indivīdam - sievietei, vīrietim, bērnam tā nodrošinot privātumu un nepieļaujot varu pār citiem. BPI nav atkarīgi no ģimenes stāvokļa, no citu mājsaimniecības vai ģimenes locekļu ienākumiem vai īpašuma, tādējādi nodrošinot cilvēku pašnoteikšanās tiesības

Beznosacījumu pamatienākumi atbilst četriem kritērijiem:

- 3) **BPI ir bez nosacījumiem:** tos izmaksā bez pienākuma strādāt algotu darbu, izrādīt gatavību strādāt, iesaistīties sabiedriskajā darbā, uzvesties atbilstoši dzimumu lomām
- 4) **BPI ir pietiekami augsts:** BPI summa nodrošina pienācīgu dzīves līmeni, atbilstoši konkrētās valsts sociālajiem un kultūras standartiem. BPI summa ir 60 % no vidējā jeb medianālā neto ienākuma valstī. Valstīs, kur lielākajai daļai iedzīvotāju ir zemi ienākumi, pamatienākuma summas noteikšanai izmanto alternatīvus kritērijus, piemēram, preču un pakalpojumu grozu

BPI būtība - solidaritāte

- BPI veidošanas galvenais uzdevums demokrātiskai pilsoniskajai sabiedrībai ir **cilvēka cienīgas dzīves nodrošināšana** apstākļos, kad rodas ekonomiskas grūtības. Uzdevums tiek apspriests daudzus gadus.
- **Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 25. pantā ir noteikts:**
«Katram cilvēkam ir tiesības uz tādu dzīves līmeni, tostarp uzturu, apģērbu, mājokli, medicīnisko aprūpi un sociālajiem pakalpojumiem, kas nepieciešami viņa un viņa ģimenes veselībai un labklājībai, kā arī tiesības uz nodrošinājumu saistībā ar bezdarbu, slimību, invaliditāti, atraisnību, vecuma iestāšanos vai citos eksistences līdzekļu zaudējuma gadījumos, kas radušies no viņa neatkarīgu apstākļu dēļ»

(pieņemta 1948. gada 10. decembrī ANO Ģenerālajā Asamblejā)

(<https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija>)

Pētījumi par BPI

- Aktuāls pētījumu virziens ir **Eiropas pilsoņu iniciatīvas beznosacījumu pamatienākumiem** izpēte un izvērtēšana, lai dotu ieteikumus sabiedrībai un valsts pārvaldei ilgtspējas nodrošināšanai, un sasniegtu ES dokumentos izvirzītos mērķus - **cilvēka cieņu, brīvību un vienlīdzību**, kas noteikti Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā

Parakstu vākšana ES iniciatīvai par BPI līdz 2021.g. septembrim (<https://eci-ubi.eu/>)

BPI pētījumi ir notikuši Nīderlandē, Somijā, Šveicē

- Šveicē 2016.gada 5. jūnijā notika referendums par BPI katram pieaugušajam pilsonim mēnesī 2300 eiro (60% no vidējās algas valstī, kas aizstātu visus sociālos maksājumus) un tika noraidīts;
- Somijā pilotprojekts 2017-2018.g. - sociālie pabalsti aizstāti ar ikmēneša 560 eiro (2000 gadījuma rakstura bezdarbnieki vecumā no 25 līdz 58 gadiem saņēma BPI 560 eiro mēnesī)
- Nīderlandē 2016.g. janvārī Ūtrehtas pilsētas iedzīvotāji sāka saņemt 900 eiro mēnesī sociālo pabalstu vietā

BPI aktualitāte

- BPI visplašākās mērķa grupas bija- jaunieši, studenti un bezdarbnieki. Šīs ir galvenās sabiedrības daļas, kas nav pārklātas vai pasargātas no mainīgā darba tirgus nestabilajām sekām
- **Mūsdienu sabiedrībā notiek paradigmas maiņa**, kurā tradicionāli uzskati par darba nepieciešamību kā “cieņas pilnu darbību” vai par “brīvas naudas saņemšanas” negodīgumu vai cilvēku “slinkumu” ir dziļi iesakņojušies mūsu domās, kultūra, bet tiek mainīti
- Jaunākie tehnoloģiskie sasniegumi mākslīgā intelekta un automatizācijas jomā būtiski ietekmēs darba tirgu, izmainot kvalifikāciju struktūru un pieprasījumu.
- Šiem sasniegumiem būtu jādod brīvība darīt kaut ko tādu, ko mēs savā unikālajā un ierobežotajā dzīvē faktiski uzskatām par vērtīgu
- BPI vismaz daļēji nodrošinātu šādu iespēju, ja to savienotu ar atbilstošu **motivāciju**

BPI aktualitāte

- BPI nodrošina pamatu, lai veiksmīgāk varētu risināt vecāka gadagājuma cilvēku minimālu ekonomisko drošību
- BPI ļautu aizstāt sociālās politikas programmu un ienākumu pārskaitījumu virkni ar vienu, universālu, individuālu skaidras naudas maksājumu
- Tiktu samazināta birokrātiskā līdzekļu ienākumu pārbaudes procedūra, kā arī lielākā daļa šādu struktūru, programmu uzturēšanas un administrēšanas izmaksu
- **BPI izbeigtu pašreizējās sociālās politikas ārkārtīgi lielo birokrātiju**, atšķirībā no pašreizējām labklājības un sociālo pabalstu shēmām
- **BPI ir universāli, tie ir attiecināmi kā uz nabadzīgu tā turīgo sabiedrības daļu, tie ir paredzēti, lai segtu nepieciešamības, nevis greznu dzīvesveidu**
- Empīriskie pētījumi un dažādi īstenotie pilotprojekti liecina, ka BPI piemērošana noteiktai sociālai grupai/ām ir uzlabojuši radošumu, rūpes par ģimeni un uzņēmējdarbību

BPI priekšnosacījumi un nabadzības likvidēšana

- Nabadzības pilnīgai likvidēšanai tādēļ ir būtiski jāierobežo brīvais tirgus un jāveido sadarbība un solidaritāte konkurences vietā, jāatbalsta altruisms un kolektīvisma morāle
- BPI ieviešanai un nabadzības likvidēšanai jāveicina cilvēku savstarpējā sadarbība un solidaritāte, jāatrisina pasaules uzskata un tikumības veidošanas uzdevums, balstoties uz solidāru ideoloģiju, nodrošinot motivāciju strādāt un radošuma attīstību
- Jānodrošina visu cilvēka vajadzību (A.Maslova “piramīdas”) apmierināšanu, vislielāko uzmanību pievēršot augstākajiem (ideoloģiskajiem) līmeņiem (piederība, atzišana, pašrealizācija un **transcendence**), jo zemāko līmeņu vajadzību (fizioloģiskās vajadzības un drošība) nodrošināšana ir relatīvi viegli realizējama
- Filozofijai (tās sastāvdaļai ētikai) un mākslai jānodrošina izpratni par cilvēka cienīgu dzīvi, uz kuru balstās materiālo resursu piešķiršanas normas, jāskaidro pasaules uzskatu, dzīves jēgu un jāatbalsta to veidošanu (pirmkārt, izglītības sistēmā)
- Humanitārajām zinātnēm jādod metodoloģija un mehānismi tikumības nodrošināšanai un deviantās uzvedības ierobežošanai

Lokalizācija BPI ieviešanai un nabadzības likvidēšanai

- Notiek izmaiņas, **tirgus (komerciālo) attiecību lomas būtiska samazināšanās vai pat izzušana un nekomerciālu (ģimenes tipa) attiecību paplašināšanās**, notiek paša darba jēdziena maiņa. **Ražošana** pagaidām paliek kā obligāts normālas sabiedrības un valsts pastāvēšanas nosacījums
- **Saimnieciskās un kultūras darbības lokalizācija**, lokālas kopienas, kaimiņu sadarbība, paaudžu solidaritātes veidošana, iesaistot seniorus un mazāk aizsargātās grupas sadarbībā ar jaunāko paaudzi vietējās kopienas ietvaros, ir līdz šim nenovērtēts iekļaujošas pilsoniskās sabiedrības un "sudraba ekonomikas" veidošanas ceļš, veidojot **attieksmju, motivācijas un uzticības sistēmu** auglīgai BPI sistēmas ieviešanai
- **Lēmumu pieņemšanu jāpārvieto uz iespējami zemākiem līmeņiem un jāpiešķir autonomiju pašvaldībām un citiem lokāliem pašorganizēšanās variantiem**
- Cilvēku apvienošana relatīvi nelielās (50 – 500 cilvēku) kopienās (kooperatīvos, arteļos u.tml.), līdzīgās Izraēlas kibuci, ir viens no perspektīviem sabiedrības organizēšanas veidiem

Iespēju izvērtēšana un atbilstošu ieteikumu izstrāde

- Iespēju izvērtēšana un atbilstošu ieteikumu izstrāde **sabiedrības pārvaldes politikai**, izmantojot statistikas datus un sabiedrības funkcionēšanas modeļus, ir **steidzams pētnieku uzdevums BPI ieviešanā**
- **Pētījumos ļoti nozīmīga ir ne tikai atsevišķu indivīdu vai mājsaimniecību problēmu noskaidrošana, bet arī savstarpējas sadarbības efektu izzināšana, dažādu pasākumu sinerģijas novērtēšana**
- Iespējas, kuru lietderība jāpārbauda, ir **sociālo un ekonomisko uzdevumu un problēmu saskaņota risināšana**
- Svarīga ir atbilstošas **ideoloģijas un tikumības** veidošana ar izglītības un kultūras iestāžu palīdzību, izmantojot **tradīcijas, mākslu, filozofiju, iesaistot sociālos dienestus, veselības aprūpi un NVO**
- **BPI varētu būtiski palielināt iespējas ar valsts pārvaldes palīdzību novērst nabadzību, nodrošināt sociālo drošumspēju un cilvēka cienīgu dzīvi, ieskaitot pieeju izglītībai un kultūrai**

SOLIDARITĀTES UN BEZNOSACĪJUMA PAMATIENĀKUMA IZMANTOŠANAS IESPĒJAS NABADZĪBAS UN SABIEDRĪBAS NOSLĀŅOŠANĀS PROBLĒMU MAZINĀŠANAI

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

PALDIES!